

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ПРАВОЧИНІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: alisa-d@ukr.net

*Метою статті є аналіз законодавства України, яке регулює укладення правочинів у мережі Інтернет, вітчизняних наукових праць із цього питання, а також досвіду зарубіжних країн задля знаходження шляхів вдосконалення національного законодавства, яке регулює вказаний інститут права. **Методологічною основою** виступають загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Використання цих методів дало можливість виявити та описати особливості укладання правочинів у мережі Інтернет. **Результати:** у чинному законодавстві України відсутнє однозначне визначення електронного договору щодо віднесення його до письмових правочинів чи окремого виду правочинів. Тому вбачається за доцільне віднести електронні договори до письмових видів правочинів, як це визначено в Цивільному кодексі України та привести у відповідність із цивільним законодавством інші нормативно-правові акти, які регулюють інститут електронних договорів. При цьому слід законодавчо закріпити чіткі вимоги щодо електронних договорів, опираючись на міжнародний досвід. **Обговорення:** у Типовому законі про електронну торгівлю 1996 року, а також у Конвенції ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах 2005 року визначені: умови, за яких електронний документ може прирівнюватися за юридичною силою до письмового документа; умови, за яких електронний документ може вважатися підписаним; умови, за яких електронний документ прирівнюється до оригіналу документа. Аналогічні вимоги слід застосувати і щодо електронних договорів та внести до чинного Цивільного кодексу України, а відповідно й до інших нормативно-правових актів, що регулюють інститут електронних договорів. Також розглянуті різні форми оферти та акцепту. Наголошено, що чіткі та однозначні вимоги щодо форми оферти та акцепту мають вирішальне значення для дійсності електронного правочину.*

Ключові слова: правочин; електронний договір; оферта; акцепт; електронно-цифровий підпис; електронна комерція; мережа Інтернет.

Постановка проблеми та її актуальність. Двадцять перше століття часто називають «століттям Інтернету», з кожним днем все ширше коло суспільних відносин охоплюють правовідносини, які виникають у мережі Інтернет. В Україні також щодня безліч правочинів укладається в мережі Інтернет. Національне законодавство, яке регулює вказані правочини, є недосконалим та потребує певних змін.

На сьогоднішній день не тільки в юридичній науці відсутня єдина точка зору щодо визначення правової природи електронного договору, а й у національному законодавстві існують різні

підходи щодо нормативного визначення його правової природи.

Як уже зазначалося вище, чинне законодавство, що регулює укладення правочинів у мережі Інтернет, потребує вдосконалення, що стосується, зокрема, більш чіткої визначеності понятійного апарату, кореспондування між собою правових норм, закріплених у законодавчих актах, які регулюють різні сфери правочинів у мережі Інтернет, тощо.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Теоретичною основою дослідження стали праці відомих вчених-правників: І. Спасибо-

Фатеевої, А. Чучковської, О. Гудзь та інших. Також у статті велику увагу приділено аналізу чинного національного законодавства та законодавства країн Європейського Союзу (далі – ЄС).

Сучасна юридична наука України не має однозначної позиції стосовно правової природи договорів, які укладаються в мережі Інтернет. Існують кілька підходів щодо вказаної проблематики.

Якщо виходити із першого підходу, то електронна форма договору є саме окремою, особливою формою договору. Тут важливим є те, що письмова форма та електронна форма договору розглядаються як різновиди фіксації змісту договору на матеріальному або електронному носії, який надає можливість зберігати інформацію про зміст правочину протягом тривалого часу з можливим відтворенням його за першою вимогою у формі, зрозумілій людині. Таким чином, письмова та електронна форми договорів розглядаються як видові по відношенню до родового поняття, яким належить вважати «запис» або фіксацію змісту договору на матеріальному або електронному носії.

Відповідно до другої позиції, її представники (І. Спасибо-Фатеева, А. Чучковська, О. Гудзь) вважають, що правочин, вчинений із використанням електронних засобів зв'язку, є різновидом письмової форми [1, 2]. Зокрема, І. Спасибо-Фатеева зазначає, що віднесення правочинів, вчинених за допомогою електронних засобів зв'язку, до письмових, слід розуміти як подання інформації (змісту правочину) на інших носіях, аніж папір, однак із фіксацією волі (думки, намірів) сторін через логічно упорядковані знаки [1]. Матеріальним носієм буде комп'ютерний диск, із якого зчитується відповідна інформація через її сприйняття на моніторі або після роздрукування на папері. Тому електронно-цифрова форма є різновидом письмової форми договору з урахуванням специфіки мережі Інтернет [1].

Крім зазначених підходів, у сучасній науковій літературі зустрічається ще один. Оскільки, велика кількість договорів у сучасному світі укладаються в електронній формі в мережі Інтернет (електронні договори) у вигляді приєднання до умов договору, які викладено на певному веб-сайті, окремі науковці розглядають це як

поєднання письмової форми договору з вчиненням конклюдентних дій (змішана форма договору).

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинне законодавство України, зокрема Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [3], визначає дві форми, у якій можуть вчинятися правочини. Так, правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом (ч. 1 ст. 205 ЦК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 207 ЦК України правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони.

Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку.

Ті ж самі положення закріплені й у п. 2 ч. 2 ст. 639 ЦК України і щодо форми договору, а саме: якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі¹.

Також ст. 5 Закону України «Про електронну комерцію» [4] декларує принцип однаковості юридичної сили електронних правочинів та правочинів, укладених в іншій формі, передбаченій законодавством.

Відповідно до ч. 12 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію» електронний договір, який було укладено шляхом обміну електронними повідомленнями, за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного у письмовій формі [4].

Важливо зазначити, що зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій формі чи в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом (ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність») [5].

¹ Оскільки договір це багатосторонній правочин відповідні ді ч. 2 ст. 202 ЦК України, то далі по тексту будемо застосовувати як рівнозначні терміни «правочин» та «договір».

Виходячи із зазначеного, в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» електронна форма розглядається як окремий різновид форми правочину і це не узгоджується з нормами Цивільного кодексу України. При цьому норми Цивільного кодексу України, як кодифікованого Закону, мають перевагу порівняно з нормами інших законів і враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 13 березня 2012 року № 5-рп/2012 [6].

Підсумовуючи вище викладене, можемо сказати, що на даний момент не лише в юридичній науці не вироблено єдиної точки зору щодо визначення правової природи електронного договору, а й у законодавстві України існують різні підходи щодо нормативного визначення його правової природи.

При цьому слід враховувати досвід і європейських країн.

Результати порівняльно-правового дослідження законодавства країн Європейського Союзу, зокрема, Європейського цивільного кодексу, свідчать про те, що укладання правочину у письмовій формі має бути не тільки у вигляді текстового вираження інформації, а й містити підписи сторін. При цьому у сучасних дослідженнях зарубіжних науковців, які знайшли своє вираження в Принципах, дефініціях і модельних правилах європейського приватного права (DCFR) [7], посилення вимог до письмової форми правочинів сприймаються як деякий пережиток права, «загостреного» під доелектронні комунікаційні засоби.

Відповідно в § I.-1:106 Принципів, дефініцій і модельних правил європейського приватного права (DCFR) [7] зазначається, що письмова форма правочину є такою, що передбачає закріплення у текстовому вираженні і фіксується за допомогою приладів, дозволяючих відтворення на паперовому чи будь-якому іншому матеріальному носії і забезпечуючих можливість довготривалого збереження її у незмінному вигляді.

Виходячи із вказаного і враховуючи позиції розробників кодифікації можна зробити висновок, що підписи сторін не є обов'язковими реквізитами письмової форми правочину, а можуть розглядатися лише у вигляді самостійної додаткової вимоги, що може встановлюватися при оформленні певних правочинів.

Схожий підхід міститься і в міжнародних нормативно-правових актах, які були прийняті в межах ЮНСІТРАЛ. Зокрема, Типовий закон про електронну торгівлю і Конвенція ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах містять: 1) умови, за яких електронний документ може прирівнюватися за юридичною силою до письмового документа; 2) умови, за яких електронний документ може вважатися підписаним; 3) умови, за яких електронний документ прирівнюється до оригіналу документа [8].

Так, виходячи із позиції ЮНСІТРАЛ, різноманітні вимоги до форми правочинів (документів) сприяють різному ступеню гарантії їх надійності і збереження у незмінному вигляді. Тому вимогу щодо письмової форми правочинів належить розглядати як найнижчий ступінь у системі таких формальних вимог. Напроти вимога про наявність підписів сторін у правочині (на документі), а також про надання інформації в оригіналі мають вищий ступінь і тому їх слід розглядати окремо.

Отже, вирішення питання щодо визначення правової природи електронного договору має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення, оскільки необхідно як усунути неоднозначність чинного законодавства України так і привести його у відповідність до законодавства Європейського Союзу.

Розглянемо істотні умови електронних правочинів (договорів). Електронні правочини (договори) мають укладатися і виконуватися відповідно до вимог, передбачених Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та інших законодавчих актів України, залежно від виду товарів або послуг.

Електронні правочини (договори), окрім закріплених у Цивільному кодексі України істотних умов залежно від виду договору, можуть містити також додаткову інформацію про: 1) порядок (технологію) укладання договору; 2) способи здійснення та фіксації електронних підписів сторонами договору; 3) порядок і можливості внесення змін і доповнень до умов договору; 4) порядок і способи прийняття пропозиції щодо укладання електронного правочину (договору); 5) способи і порядок обміну інформацією чи електронними повідомленнями між сторонами правочину (договору) при виконанні

ними своїх зобов'язань; 6) технічні засоби ідентифікації сторін правочину (договору); 7) способи внесення змін до помилково відправленого прийняття пропозиції укласти електронний правочин (договір); 8) посилення на умови, включені у правочин (договір), шляхом відсилки до іншого електронного документа і порядок доступу до нього; 9) способи збереження та надання електронних документів, повідомлень, а також іншої інформації в електронній формі та порядок доступу до них; 10) способи виготовлення та отримання паперових копій електронних документів; 11) можливість вибору мови при укладанні та виконанні правочину (договору); 12) будь-які інші відомості.

Учасниками відносин у сфері електронної комерції, за визначенням ст. 6 Закону України «Про електронну комерцію» [4], є головні та допоміжні учасники.

До перших належать суб'єкти електронної комерції: продавець (виконавець, постачальник) і покупець (замовник, споживач) товарів, робіт, послуг.

У свою чергу, до других слід віднести постачальників (виконавців) послуг проміжного характеру в інформаційній сфері, органи державної влади та/або органи місцевого самоврядування, що стосується виконання ними функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що постачальниками (виконавцями) послуг проміжного характеру в інформаційній сфері виступають оператори (провайдери) телекомунікацій, послуг платіжної інфраструктури, а також адміністратори (реєстратори), які присвоюють мережеві ідентифікатори та інші суб'єкти, які забезпечують передачу та збереження інформації з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем.

Основними категоріями (сферами) електронної комерції є: 1) бізнес–бізнес (business-to-business, B2B) – комерційна взаємодія між бізнесовими компаніями (підприємствами) – виробниками, оптовими посередниками, оптовими клієнтами щодо здійснення оптових закупівель і поставок товарів; 2) бізнес–адміністрація (business-to-administration, B2A) – ділові зв'язки комерційних структур із державними організаціями (зокрема, прове-

дення державних закупівель через мережу Internet); 3) бізнес–споживач (business-to-consumer, B2C) – електронна роздрібна торгівля. У цьому випадку має місце комерційна взаємодія між електронним магазином та покупцем – безпосереднім споживачем товару; 4) споживач–споживач (consumer-to-consumer, C2C) – взаємодія споживачів для ібміну комерційною інформацією (щодо придбання того чи іншого товару чи про співпрацю з певною фірмою) або роздрібна аукціонна торгівля між фізичними особами; 5) споживач–адміністрація (consumer-to-administration, C2A) – організація взаємодії між споживачами та державними структурами (особливо в соціальній та податковій сфері) [1].

Дія Закону України «Про електронну комерцію» [4] не буде поширюватися на правочини (договори), якщо: 1) законом встановлено спеціальний порядок переходу права власності або предметом правочину є об'єкти, вилучене з цивільного обороту або обмежені в цивільному обороті відповідно до законодавства; 2) однією із сторін є фізична особа, яка не зареєстрована як фізична особа-підприємець та реалізує або пропонує до реалізації товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, крім випадків, коли сторони прямо домовилися про застосування положень цього Закону до правочину; 3) стороною правочину є орган державної влади або орган місцевого самоврядування в частині виконання ним функцій держави або місцевого самоврядування чи правочин вчиняється відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі»; 4) правочин підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації відповідно до законодавства; 5) вчинення правочину регулює сімейні правовідносини; 6) правочин стосується грального бізнесу, у тому числі парі, тоталізатори та інші азартні ігри, або проведення лотерей, крім не грошових лотерей відповідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та лотерей, визначених Законом України «Про рекламу»; 7) виконання зобов'язання забезпечується особою, яка уклала договір поруки або іншої форми майнового забезпечення, за умови, що така особа діє в цілях, що виходять за межі її господарської діяльності чи незалежної

професійної діяльності (ст. 6 Закону України «Про електронну комерцію») [4].

Також Закон України «Про електронну комерцію» [4] містить додаткові обов'язки сторін щодо електронної комерції. До таких додаткових обов'язків продавця в сфері електронної комерції відносяться надання інформації як про себе, так і про товар, його доставку, а також про особливості платіжних інструментів. Продавець зобов'язаний забезпечити відповідність предмета договору щодо кількісних і якісних характеристик, а також оперативно підтвердити отримання замовлення покупцем і підтвердити укладання електронного правочину (договору) у формі електронного документа (квитанції, товарного чи касового чека, квитан, талона чи іншого документа) в момент укладання правочину (договору) чи в момент виконання ним правочину (договору). Дане підтвердження має містити інформацію про умови та порядок повернення (обміну) товару, а також про розірвання договору та гарантійні зобов'язання сторін.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію» [4] продавець повинен надати інформацію щодо вартості товарів, робіт, послуг, а також про включення податків у її розрахунок і вартість доставки. Також у електронному правочині (договорі) може міститися інформація щодо технології укладання правочину (договору), технічні засоби ідентифікації його сторін тощо. Необхідно вказати, що закріплення в електронному правочині (договорі) умов, які зазначені в іншому електронному документі, шляхом відсилки до такого документа, якщо сторони електронного правочину (договору) могли ознайомитися з ним, не можуть бути підставою для визнання правочину недійсним.

При цьому, продавець разом із своїми основними правами, має право додатково вимагати від іншої сторони надати інформацію, без якої укладання та виконання зобов'язань за електронним правочиним (договором) стане неможливим.

Важливо зазначити, що об'єм прав і обов'язків покупця щодо електронної комерції буде прирівнюватися до правового статусу споживача, що визначено Законом України «Про захист прав споживачів». Також він зобов'язаний надати відомості про себе, необхідні для укладання електронних правочинів (догово-

рів), способів створення електронного підпису, а також ідентифікації в інформаційній системі підприємства електронної комерції, шляхом введення особою спеціального набору електронних даних, вчинення інших дій у цій системі. За домовленістю сторін, перелік такої інформації може бути розширено.

До особливостей укладання правочинів (договорів) дистанційним шляхом у мережі Інтернет слід віднести можливість ідентифікації сторін правочину (договору), а також надання реальної згоди щодо укладання даного правочину (договору) та підтвердження як самої згоди, так і факту укладання правочину (договору).

Як відомо, правочини (договори) у письмовій формі можуть бути укладені наступним способом: 1) шляхом складання одного документа, підписаного сторонами; 2) шляхом обміну документами з допомогою поштового, телеграфного, телетайпного, телефонного, електронного та іншого зв'язку, що дає змогу точно встановити, що документ виходить від сторони в договорі.

Технічні засоби (їх перелік), які будуть використовуватися при укладанні правочину (договору), зазначаються враховуючи розвиток сучасних способів передання даних і може включати обмін документами, виготовленими і підписаними за допомогою електронно-обчислювальної техніки.

Укладання правочину (договору) із застосуванням електронних засобів зв'язку не має впливати на його дійсність.

Виходячи з цього в правовій доктрині виділяють принцип юридичної сили електронного документа, електронних правочинів та електронного договору. Даний принцип полягає у тому, що правочин (договір), незважаючи на його форму і спосіб укладання, не може бути позбавлений юридичної сили, дійсності чи судового захисту лише через те, що його було укладено у формі повідомлення даних.

Принцип юридичної сили електронного документа, електронних правочинів та електронного договору вважається основоположним, оскільки відповідно до нього дискримінація щодо повідомлення даних є недопустимою. Мається на увазі, що має бути забезпечено однаковий режим повідомлення даних і паперових документів. Вважається, що вказаний принцип по-

винен мати загальне застосування. Сфера даного принципу не має обмежуватися питаннями доказів відповідно до ч. 1 ст. 8 Конвенції ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах та у відповідності до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», згідно з якими юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через його електронну форму. Також не може заперечуватися виключно через електронну форму допустимість електронного документа як доказу [9].

Зазвичай в паперових документах реквізити і зміст пов'язані з матеріальними носіями документа, на яких вони зафіксовані. Матеріальні носії із закріпленою на них інформацією, яка може сприйматися будь-яким чином, виділяють документ у вигляді окремого цілісного матеріального об'єкта, який передається, сприймається і використовується як у правовідносинах, так і діловому обороті.

Слід зазначити, що особливості електронних документів полягають у тому, що в них кожна із складових є відносно самостійною. Також їх особливості зумовлені способом виготовлення, обробки, збереження та передачі. Електронний документ фізично не має матеріальної основи, яка є доступною для безпосереднього сприйняття людиною. Можна сказати, що вказані особливості й визначають специфіку правового статусу електронних документів.

Розглянемо розмежування пропозиції укласти договір (оферту) і запрошення до пропозиції укласти договір (оферту) при укладанні електронного договору.

Як відомо, пропозиція укласти договір (оферта) повинна містити всі істотні умови майбутнього договору, а також вона має виражати намір оферента бути пов'язаним її умовами в разі прийняття такої пропозиції (акцепту).

Разом із тим, у правовій доктрині існує «проблема публічної оферти», яка безпосередньо стосується питання укладання договорів за допомогою засобів електронного зв'язку. Згідно з якою пропозиція укласти договір (оферта) повинна бути адресована конкретній особі (чи особам), а не бути зверненою до невизначеного кола осіб. У противному разі пропозиція укласти договір буде вважатися не офертою, а запро-

шенням до оферти, що буде істотно впливати на визначення моменту укладання договору.

Така проблема, як запровадження спеціальних правил щодо співвідношення пропозиції укласти договір (оферту) і запрошення до пропозиції укласти договір (оферту) при укладанні електронних договорів вирішена у ст. 641 ЦК України.

Згідно із нормами цієї статті пропозиція щодо укладення договору, адресована невизначеному колу осіб не є офертою, а є запрошенням робити пропозиції укласти договір (запрошення до оферти). Можна сказати, що з даного правила Цивільний кодекс України передбачає такий виняток, що пропозиція, адресована невизначеному колу осіб, вважається офертою, якщо в ній прямо про це вказано (ч. 2 ст. 641 ЦК України).

Пропозиція товару в рекламі, каталогах, а також інших описах товару, звернених до невизначеного кола осіб, є публічною пропозицією укласти договір, якщо вона містить усі істотні умови договору (ч. 1 ст. 699 ЦК України).

Виставлення товару, демонстрація його зразків або надання відомостей про товар у місцях його продажу є публічною пропозицією укласти договір, крім випадків, коли продавець явно визначив, що відповідний товар не призначений для продажу (ч. 2 ст. 699 ЦК України).

При цьому Закон України «Про електронну комерцію» [4] змінив правило про співвідношення пропозиції укласти договір (оферту) і запрошення робити пропозицію укладення договору (запрошення до оферти) в контексті укладання електронних договорів.

Згідно з ч. 4 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію» [4] пропозицію укладення електронного договору може бути зроблено шляхом відправлення комерційного електронного повідомлення або розміщення пропозиції укласти договір (оферту) в мережі Інтернет чи в інших інформаційно-телекомунікаційних системах, з чого виходить, що пропозиція укласти договір (оферта) може бути запропонована (виставлена для ознайомлення) будь-якому користувачу мережі Інтернет.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про електронну комерцію» [4], покупець (замовник, споживач) товарів, робіт, послуг у сфері електронної комерції іменується особою, яка приймає (акцептує) пропозицію іншої сторони

про укладання договору. Отже, особа, яка є продавцем (виконавцем) товарів (робіт, послуг) і яка розміщує оголошення на певному веб-сайті, є оферентом.

Акцепт може бути надано в формах: передачі оференту електронної пошти; заповнення формуляра про прийняття оферти; вчинення дій, які вважаються акцептом, якщо зміст таких дій чітко роз'яснено в інформаційній системі, в якій знаходиться така пропозиція та ці роз'яснення логічно пов'язані з нею.

Відповідно до загального правила, прийняття пропозиції (акцепт) має відповідати двом основним вимогам, по-перше, бути повним (тобто містити згоду по всіх істотних умовах договору, запропонованим у оферті) і по-друге, бути безумовним (тобто не містити ніяких нових умов і не змінювати запропонованих умов).

Крім змісту прийняття пропозиції договору (акцепту), важливою є також і форма та способи вираження акцепту, особливо в країнах континентального права, в яких формальним вимогам надається особлива увага, а їх недотримання іноді може спричинити недійсність такого правочину.

Зазначені форми акцепту мають бути підписані сторонами відповідно до вимог Закону України «Про електронну комерцію».

Не відповідає дійсності поширена думка, що електронний договір може бути підписаний виключно електронним цифровим підписом, оскільки ЕЦП є лише одним із різновидів електронних підписів.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про електронну комерцію» [4], підписати електронний правочин (договір) можна за допомогою: 1) електронного підпису (може бути зображено у вигляді натискання на віртуальну кнопку «Згоден», «Підтверджую», «Так» тощо); 2) електронно-цифрового підпису;² 3) електронного підпису одноразовим ідентифікатором (комбінація букв та чисел, яка надходить на мобільний номер телефону або e-mail, яку в подальшому необхідні ввести у відповідне віртуальне поле); 4) аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів

² Закон України «Про електронний цифровий підпис» втратив чинність у зв'язку з прийняттям Закону України «Про електронні довірчі послуги».

механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.³

Щодо третьої із зазначених форм акцепту, то варто зазначити, що електронні договори укладенні з застосуванням цієї форми є найбільш поширеним видом договорів.

Існує класифікація електронних договорів, які залежно від способу вираження згоди на укладення договору, поділяються на click-wrap і browsewrap-контракти.

Clickwrap-контракти характеризуються тим, що особа, приєднавшись до умов договору, може ознайомитися з його змістом до моменту надання згоди, а сама згода буде виражатися шляхом «кліка» на відповідному інтерактивному зображенні, розміщеному на екрані (наприклад, шляхом відмітки у вигляді будь-якого значка у вікні «я згоден з умовами договору»).

Browsewrap-контракти характеризуються тим, що умови договору є доступними для ознайомлення з ними за певним посиланням на веб-сайті, проте користувач не обов'язково має пройти за цим посиланням для того, щоб виразити свою згоду щодо укладення договору. Можна сказати, що користувач взагалі не виражає свою згоду в наявній формі, а така згода надається ним шляхом простого завантаження конкретної сторінки, повторного звернення до сторінки веб-сайту або якщо він не покидає дану сторінку протягом певного часу. Зазвичай договори типу browsewrap – це правочини, які містять заборону на копіювання змісту веб-сторінки без дозволу власника сайту, про збір та обробку персональних даних відвідувачів сайту тощо.

Відносини щодо електронної комерції врегульовані Конституцією України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, рядом законів України, зокрема, «Про електронну комерцію», «Про захист прав споживачів», «Про рекламу», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про електронні комунікації», «Про захист персональних даних», міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких

³ Визначення наведених підписів міститься у ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію».

надана Верховною Радою України та іншими нормативно-правовими актами.

Що стосується особливого порядку надання банківських послуг, випуску та обігу електронних грошей, здійснення переказу коштів - не є предметом правового регулювання Закону України «Про електронну комерцію» і регулюється спеціальним законодавством, а саме Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про банки і банківську діяльність» та «Про страхування».

Питання електронної комерції також регулюються «Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом» [10], Директивою про електронну комерцію (2000/31/ЄС від 08 червня 2000 року), Директивою 97/7/ЄС «Про захист прав споживачів в дистанційних контрактах» від 20 травня 1997 року.

Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 30 січня 1997 року прийнятий Типовий закон «Про електронну торгівлю» (так званий Типовий закон ЮНСІТРАЛ) [8]. Вказаний документ має рамковий, рекомендаційний характер і призначений, у першу чергу, для використання державами як основи для розробки національного законодавства.

Даний акт сформував правову основу для діяльності в сфері електронної торгівлі, а також дав визначення основних понять, які використовуються в даній сфері, зокрема, таким як електронний документ, електронний документообіг, електронний підпис, автор електронного документа, інформаційна система та інші. Разом із цим, він визнав юридичну і доказову силу за документами в електронній формі, встановив вимоги, які встановлені щодо електронного підпису як засобу підтвердження достовірності та цілісності електронного документа.

Вдосконалюючи положення Типового закону «Про електронну торгівлю» [8] держави-учасниці ООН спільно розробили проект міжнародної Конвенції «Про електронні угоди». Дана Конвенція закріпила основні правила визначення порядку укладання електронних пра-

вочинів (договорів) і умови їх виконання. Конвенція «Про електронні угоди» має направити відносини у сфері міжнародної електронної торгівлі на якісно вищий рівень розвитку.

Хочеться зазначити, що разом із діяльністю ООН щодо нормотворчості у сфері формування міжнародного права стосовно електронної торгівлі також активно співпрацює й Європейський Союз. Важливим документом для формування європейського права у сфері електронної торгівлі виступає Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства» від 13 грудня 1999 року. Дана Директива найповніше врегульовує відносини у сфері використання електронних підписів. Також Європейський Союз прийняв Директиву 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») від 8 червня 2000 року. Основне завдання вказаної Директиви полягає у забезпеченні належних умов функціонування міжнародної електронної комерції між державами-членами Європейського Союзу.

Висновки. У національному законодавстві відсутнє однозначне визначення електронного договору щодо віднесення його до письмових правочинів чи окремого виду правочинів. Тому вбачається за доцільне віднести електронні договори до письмових видів правочинів, як це визначено в Цивільному кодексі України та привести у відповідність із цивільним законодавством інші нормативно-правові акти, які регулюють інститут електронних договорів. Проте, перш за все, слід законодавчо закріпити чіткі вимоги до електронних договорів опираючись на міжнародний досвід. Як уже вище зазначалось у Типовому законі про електронну торгівлю 1996 року а також у Конвенції ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах 2005 року виокремлюються: 1) умови, за яких електронний документ може прирівнюватися за юридичною силою до письмового документа; 2) умови, за яких електронний документ може вважатися підписаним; 3) умови, за яких електронний документ прирівнюється до оригіналу документа. Вважається за доцільне, на нашу

думку, аналогічні вимоги щодо електронних договорів внести до чинного ЦК України та в подальшому до інших нормативно-правових актів, які регулюють інститут електронних договорів.

Також розглянуті різні форми оферти та акцепту. Наголошено, що чіткі та однозначні вимоги щодо форми оферти та акцепту мають вирішальне значення для дійсності електронного правочину.

Отже електронні договори застосовуються у різних сферах правовідносин та врегульовані цілим рядом спеціальних законодавчих актів. Розглянуті ефективні законодавчі механізми спрямовані на захист прав та законних інтересів сторін електронних правочинів, проте вони потребують вдосконалення задля більш ефективного функціонування цього інституту права.

Література

1. Спасибо-Фатєєва І.В. Щодо реформування окремих інститутів цивільного права. *Судово-юридична газета*. 18.10.2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/157461-schodo-reformuvannya-okremikh-institutiv-tsilivnogo-prava> (дата звернення: 28.02.2023).

2. Чучковська А.В. Правове регулювання електронної комерції в Україні: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

4. Про електронну комерцію: Закон України від 03 вер. 2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

6. Рішення Конституційного Суду України від 13 бер. 2012 р. № 5-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-12#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

7. Draft Common Frame of Reference. Outline Edition. URL: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf (дата звернення: 28.02.2023).

8. Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі: ООН. Типовий закон, Міжнародний документ від 16 груд. 1996 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_321#Text (дата звернення: 28.02.2023).

9. Конвенція Організації об'єднаних націй про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах: Конвенція, Міжнародний документ від 23 лист. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e71#Text (дата звернення: 28.02.2023).

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Україна, Європейський Союз, Євроатом Угода, Список, Міжнародний документ від 27 чер. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 28.02.2023).

References

1. Spasybo-Fatyeyeva I.V. Shchodo reformuvannya okremykh instytutiv tsyvilnoho prava. *Sudovo-yurydychna hazeta*. 18.10.2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/157461-schodo-reformuvannya-okremikh-institutiv-tsilivnogo-prava> (data zvernennya: 28.02.2023).

2. Chuchkovska A.V. Pravove rehulyuvannya elektronnoyi komertsyi v Ukraini: navch. posib. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 2007. 224 s.

3. Tsyvilnyy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2003 r. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennya: 28.02.2023).

4. Pro elektronnu komertsiyu: Zakon Ukrainy vid 03 ver. 2015 r. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (data zvernennya: 28.02.2023).

5. Pro zovnishnoekonomichnu diyalnist: Zakon Ukrainy vid 16 kvit. 1991 r. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (data zvernennya: 28.02.2023).

6. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy vid 13 ber. 2012 r. № 5-rp/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-12#Text> (data zvernennya: 28.02.2023).

7. Draft Common Frame of Reference. Outline Edition. URL: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf (data zvernennya: 28.02.2023).

8. Typovyy zakon pro elektronnu torhivlyu Komisiyi Orhanizatsiyi Obyednanykh Natsiy z prava mizhnarodnoyi torhivli: OON. Typovyy zakon, Mizhnarodnyy dokument vid 16 hrud. 1996 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_321#Text (data zvernennya: 28.02.2023).

9. Konventsiya Orhanizatsiyi obyednanykh natsiy pro vykorystannya elektronnykh povidomlen u mizhnarodnykh dohovorakh: Konventsiya, Mizhnarodnyy dokument vid 23 lyst. 2005 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e71#Text (data zvernennya: 28.02.2023).

10. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeyskym Soyuzom,

Yevropeyskym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony: Ukrayina, Yevropeyskyy Soyuz, Yevroatom Uhoda, Spysok, Mizhnarodnyy dokument vid 27 cher. 2014 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (data zvernennya: 28.02.2023).

Galina Mostova

PECULIARITIES OF CONDUCTING LEGAL DEEDS ON THE INTERNET

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: alisa-d@ukr.net

The purpose of this article is to analyze the legislation of Ukraine, which regulates the conclusion of transactions on the Internet, domestic scientific works on this issue, as well as the experience of foreign countries in order to find ways to improve the national legislation that regulates the specified institution of law. The methodological basis of the research is general scientific and special methods of scientific knowledge. The use of these methods made it possible to identify and describe the peculiarities of concluding transactions on the Internet. Results: the current legislation of Ukraine lacks an unambiguous definition of an electronic contract regarding its classification as a written transaction or a separate type of transaction. Therefore, it is considered appropriate to classify electronic contracts as written types of transactions, as defined in the Civil Code of Ukraine, and to bring other legal acts regulating the institution of electronic contracts into compliance with civil legislation. At the same time, clear requirements for electronic contracts should be legislated, based on international experience. Discussion: the Model Law on Electronic Commerce of 1996 and the UN Convention on the Use of Electronic Communications in International Treaties of 2005 separately define: a) the conditions under which an electronic document can be legally equivalent to a written document; b) conditions under which an electronic document can be considered signed; c) the conditions under which an electronic document is equated to an original document. Similar requirements should be applied to electronic contracts and included in the current Civil Code of Ukraine and other legal acts that regulate the institution of electronic contracts. Different forms of offer and acceptance are also considered. It was emphasized that clear and unambiguous requirements regarding the form of the offer and acceptance are crucial for the validity of the electronic transaction.

Key words: deed; electronic contract; offer; acceptance; electronic-digital signature; electronic-commerce.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2023